

اصول و ارزش های حیاتی در پدافند غیر عامل

اشاره

به کارگیری پدافند غیر عامل در جهت مقابله با تهدیدات و تقابل خسارات ناشی از حملات هوایی، موشکی، زمینی و... کشور مهاجم، موضوعی بنیادی و اساسی است که وسعت و گستره آن تقریباً تمامی مراکز حیاتی و آسیب پذیری نظامی اقتصادی و... کشور را در بر گرفته و حفظ امنیت ملی، استقلال سیاسی و اقتصادی و پیروزی در جنگ بهنجو چشم گیری در رأس امور است. در رویکرد دیگری در منابع لاتین عبارت «دفاع غیر نظامی» یا «دفاع شهری» برابر با عبارت *Defence civil* آمده است. دفاع غیر نظامی «حفاظت از غیر نظامیان در شرایط جنگی» است و از این رو مشتمل بر بخشی از دفاع ملی است که در پی تمهیدات لازم به منظور کسب آمادگی کافی در برابر هرگونه حمله احتمالی یا باج خواهی از یک کشور می گردد. طبق این تعریف، دفاع غیر نظامی باید «ایمنی جمعیت غیر نظامی کشور و ادامه حیات آن (در زمان جنگ) را تضمین نماید». از این رو دفاع غیر نظامی به صورت سیستماتیک اهداف زیر را دنبال می نماید.

- ۱- به حداقل رسانیدن آثار حاصل از حملات نظامی بر جمعیت غیر نظامی
  - ۲- مقابله فوری با شرایط اضطراری حاصل از چنین حملاتی
  - ۳- بازیابی و برقراری تسهیلات و خدمات آسیب دیده در نتیجه چنین حمله ای
- با عنایت به آنچه که در شرح فوق آمده به همین مناسبت سرلشکر بسیجی، دکتر سید حسن فیروزآبادی ریاست ستاد کل نیروهای مسلح و عضو هیات علمی دانشگاه در موضوع پدافند غیر عامل در نیروهای مسلح پاسخگویی به رویکردهای فوق را مد نظر قرار داده و سخنان خود را این گونه آغاز کردند:

رهبر عزیز ما و فرماندهی کل قوا می فرمایند اگر دفاع نظامی نباشد همه دستاوردها در یک نصف روز از بین می رود البته به این معنا نیست که از سایر ابعاد دفاع، دفاع غیر نظامی و دفاع غیر عامل غفلت کنیم، دفاع نظامی و جنگ و مأموریت نظامی نیروهای مسلح آخرین راهکار برای یک ملت و برای یک کشور است و در واقع جنگ برای یک ملت و برای یک کشور است و در واقع جنگ آخرین مرحله اقدام یک ملت برای دفاع از خود است.

امروز دفاع سیاسی، دفاع اقتصادی، دفاع فرهنگی و علمی و توجه به تقویت همه مؤلفه های قدرت ملی مانند دیگر شقوق نظامی لازم است. امنیت ملی این ملت این، مکتب تشیع و این سرزمین مقدس در سایه قدرت ملی تأمین می شود و همیشه دفاع در برابر مهاجم در برابر دشمنان در برابر تهدیدات با قدرت ملی انجام می شود ایشان

ضمن توصیه به حاضرین در جلسه، در توجیه جامع به قدرت ملی اشاره نمودند که امروزه ببینید اندیشمندان و دانشمندان جهان چه می‌گویند. آقای پرفسور مورگنتا ۸ عامل اصلی را زیر بنای قدرت ملی می‌شمارد:

۱- موقعیت جغرافیایی ۲- منابع طبیعی یک کشور ۳- ظرفیت صنعتی کشور ۴- وضعیت آمادگی نظامی کشور ۵- جمعیت ۶- خصوصیات ملی ۷- روحیه ملی ۸- کیفیت دیپلماسی در کشور و همه اینها نشان می‌دهد که مبانی دفاع و عوامل قدرت ملی برای دفاع در این مؤلفه‌هاست و یک دولت و یک ملت برای دفاع بایستی به همه این عوامل ملی به صورت توأمان توجه بکند. آقای اسپایکمن، زیر بنای قدرت ملی را وابسته به مساحت کشور، طبیعت مرزها، جمعیت، مواد اولیه، توسعه اقتصادی و صنعتی، قدرت مالی، انسجام اجتماعی، ثبات سیاسی و اخلاق ملی می‌داند.

سردار دکتر فیروزآبادی در ادامه به نقش انسان در قدرت ملی پرداخته و آن را پایه قدرت ملی عنوان داشتند و بر این اعتقاد بودند:

پایه قدرت ملی و عامل مؤثر در همه عوامل قدرت ملی، انسان و منابع انسانی است که پایه‌های مدیریت، حکمت، فناوری و صنعت را در قدرت ملی ایجاد می‌کنند که تبلور آن را در بسیج که قدرت شکست‌ناپذیر امت اسلامی و از آحاد این ملت هستند، تشکیل می‌دهد. اینها را می‌گوییم که مشخص شود پدافند غیر عامل چقدر بر عامل انسان استوار است. انسان است که قدرت مالی می‌آورد از منابع طبیعی قدرت استخراج می‌کند و چرخ‌های صنعت را به کار می‌اندازد و تولید علم و فناوری می‌کند و سلاح می‌سازد و آن را به کار می‌گیرد و نظام کشور، دفاع و نیروهای مسلح را اداره و فرماندهی می‌کند.

ایشان بعد از بیان تعریفی از پدافند غیر عامل، ارتباط مشخص آن را با انسان و امنیت او مورد تأکید قرار داده و اظهار داشتند: حالا ببینید اولویت اول پدافند غیر عامل، ایجاد امنیت و حفظ منابع انسانی است، حفظ انسان‌ها است حفظ مراکز اداره نظام، حفظ فرماندهی، حفظ مراکز آموزشی، حفظ دانشگاهها، حفظ مراکز کار و فعالیت اجتماعی انسان‌هاست. پدافند غیر عامل است که همه جا به موازات دفاع عامل یعنی جنگ با سلاح و تجهیزات نظامی و با حربه نظامی، دفاع غیر عامل ف گام به گام همراه شده و همه جا باید حضور داشته باشند.

همانطور که انتظار داریم از هر خانه، مدرسه، دانشگاه، کارخانه، مزرعه، حوزه علمیه، وزارتخانه و سازمان و نهاد برای جذب بسیج و پشتیبانی بنیه رزم کمک گرفته شود. باید همانطور در خانه، مدرسه، دانشگاه، حوزه، کارخانه، مزرعه، وزارتخانه، سازمان و نهاد و مراکز حساس و حیاتی نظام برای دفاع غیر عامل توجیه و آموزش شوند بنابراین اولویت یک دفاع غیر نظامی در حوزه منابع انسانی، دفاع از سرمایه‌ها و منابع انسانی یک ملت است و اولویت‌های بعدی ما دفاع غیر عامل از امکانات نظامی است که می‌خواهد دفاع با قدرت از ملت و از منابع انسانی را انجام بدهند. مرحله سوم دفاع غیر عامل حفاظت از آن دسته از مراکز حساس و حیاتی است که خدماتی اساسی مثل خطوط ارتباطی و خدماتی پل‌ها، شبکه‌های انتقال برق، نفت، گاز، مخابرات، حفظ مراکز تولید نیازهای مردم و حفظ مراکز تأمین اعتبار تأمین نیازهای مردم مثل صدور نفت، صدور کالاهای صنعتی، دفاع غیر عامل پالایشگاهها، چاه‌های نفت، لوله‌های نفت، منی فوردها، اسکله‌های صدور و مسیره‌های صدور نفت و بعد دفاع غیر عامل از منابع طبیعی و کارخانجات صنعتی برای پشتوانه‌های قدرت ملی در دفاع نظامی را به مردم ارائه می‌دهند.

سردار دکتر فیروزآبادی در ادامه صحبت‌های خود به مسئولیت و نقش خطیر پدافند غیر عامل در امور نظامی توجه نشان داده و ضمن تأکید به همه فرماندهان نظامی عنوان نمودند:

نیروهای مسلح و همه نظامیان بایستی به فکر پدافند غیر عامل در تأسیسات و تجهیزات خود در حفاظت از کیان نظامی، مردم و سایر مؤلفه‌های قدرت ملی باشند و در کنار بخش کشوری و دولت یک فعالیت مستمر در پدافند غیر عامل برای حفظ این مؤلفه‌های قدرت ملی در برنامه خود قرار بدهند. آنها باید بدانند هدف اول دشمن هم همین مهمترین مؤلفه قدرت ملی و جان و دستمایه قدرت ملی یعنی منابع انسانی هر کشور است این کهدشمنان اسلام و ایران و قدرت‌های استکبار جهانی تهاجم فرهنگی علیه ملت ایران راه می‌اندازند برای تخریب همین منابع انسانی است. ببینید مسأله تهاجم فرهنگی یک بحث صرفاً فرهنگی نیست بیک بحث دفاعی و نظامی بسیار مهم است. تهاجم فرهنگی برای تخریب همه مؤلفه‌های قدرت ملی است تخریب فرهنگی برای این است که یک نظام دسترسی به رهبری صالح نداشته باشد، دسترسی به علما و دانشمندان و اساتید صالح نداشته باشد و آحاد این ملت غیرت، حمیت، شجاعت و

مردانگی، دین و اخلاق و تزکیه نداشته باشند. البته این بدیهی و طبیعی است که همزمان با تهاجم فرهنگی دشمن در تدارک تهاجم سیاسی، اقتصادی، محاصره اقتصادی، علمی و تهاجم نظامی نیز است. اگر یک مختصری به برنامه‌ریزی‌های سازمان‌های سیا، پنتاگون و سازمان‌های جاسوسی اسرائیل و انگلستان به نگاه سطحی بیندازیم می‌بینیم که برنامه تهاجم فرهنگی مقدم است و بعد هم برنامه‌های تهاجم نظامی را در تدارک هستند بنابراین مرحله دوم مقابله با تهاجم نظامی است.

ایشان سپس به ضرورت آمادگی‌های مردمی و پدافند غیر عامل اشاره نموده و عنوان داشتند.

ما باید برای هردو ضرورت آماده باشیم. بحمدالله رهبر عزیز ما، ملت ایران و جوانان ما را نسبت به تهاجم فرهنگی آگاه کردند و توجیه فرمودند و فریاد مراقب شیخون فرهنگی دشمن باشید را به گوش و دل همه ما نشانند که باید این آمادگی را در برابر تربیون‌ها و تهاجمات فرهنگ غرب آماده نگهداریم اما مرحله دوم که مرحله دفاع در برابر تهاجم نظامی است. دفاع در برابر تهاجم نظامی دو بخش اساسی دارد.

دفاع نظامی یعنی با سلاح توسط قدرت نظامی یک کشور که این هم مراحل و ابعاد مختلفی دارد که می‌تواند از بازدارندگی و داشتن سلاح‌های قوی و دشمن ترس، که مهم‌ترین آن آمادگی نظامی و تقویت بنیه رزمی نیروهای مسلح و بسیج و تقویت روحیه جنگاوری، رزم آوری و شهادت طلبی یک ملت موجب باشد را شامل گردد. اما در کنار آن تشکیل سازمان دفاع غیر نظامی در کشور نیز واجب است. آموزش عمومی در برابر تهدید فرهنگ، سیاسی و اقتصادی مانند نان و آب برای مردم واجب است.

اما بحث دوم این است که بالاخره دشمن می‌آید هیچ‌کس ضمانت نداده برای هیچ کشوری که بدخواهان آن کشور و آن ملت و طمع ورزان به منافع ملت به او حمله نکنند. دشمن منتظر فرصت است نباید ما فرصت برای آمریکا و اسرائیل فراهم کنیم اما وقتی آمد باید نیروهای مسلح با تجهیزات نظامی و با پشتیبانی ملت در برابر دشمن بایستند و او را متوقف کند. حمله آمریکای جنایتکار و ضد بشر را به یوگسلاوی، به افغانستان و عراق دیده‌ایم. درست است که نیروهای مسلح در این شرایط باید با تجهیزات ضد هوایی و ضد موشکی خود به مقابله بمب‌ها و موشک‌ها و هواپیماهای دشمن برخیزند، اما آیا تمام موارد اقدام موفق است؟ هیچ‌کس نمی‌تواند چنین ضمانتی بدهد.

بنابراین پدافند غیر عامل در اینجا موضوعیت پیدا می‌کند. باید فرزندان این کشور جوانان، روحانیون، دانشمندان، مسئولان، کارگران و کشاورزان این ملت، از آسیب حملات هوایی دشمن اعم از تخریبی، شیمیایی و غیر از آن در امان بمانند و راه این دفاع پدافند غیر عامل است. من متأسفم که باید عرض کنم که سازمان دفاع غیر نظامی به دلیل بدفهمیدن موضوعش در ایران منحل شده و همه تلاش‌هایی که من از سال ۱۳۶۳ تا امروز کردم منجر به تشکیل سازمان دفاع غیر نظامی در کشور نشده است.

ایشان ضمن تأکید بر ضرورت وجودی چنین نهادی در کشور عنوان

داشتند:

دفاع غیر نظامی وظیفه دولت است. وظیفه بخش کشوری است. نیروهای مسلح کمک می‌کنند وقتی که زمان صلح حاکم است همه امکاناتشان کمک به دفاع غیر نظامی نمایند چون اگر جنگ آغاز شود نیروهای مسلح در صف اول نبرد هستند و نمی‌توانند به داد مردم برسند و مصیبت‌های اجتماعی را جمع کنند لذا باید دولت سازمان دفاع غیر نظامی تشکیل بدهد.

حوادثی که در داخل شهرها و روستاها اتفاق می‌افتد بایستی توسط دولت و با کمک کنترل شود تخریب‌ها، آتش‌سوزی‌ها، انفجار لوله‌های گاز، آب، خراب شدن راه‌های ارتباطی، خراب شدن مخابرات و ارتباطات، خراب شدن رسانه‌های جمعی، برقراری آب، نان و مواد اساسی برای مردم این‌ها وظیفه سازمان دفاع غیر نظامی است که البته مدیران برجسته و با تجربه نیروهای مسلح می‌توانند مسئولیت به عهده بگیرند، آتش‌سوزی جنگل‌ها و از این قبیل مسائل نیروهای مسلح بلافاصله با هواپیما، بالگرد، تجهیزات و ماشینی‌آلات مهندسی وارد می‌شوند. مدیران و نیروهای مسلح که در این مصیبت جانکاه زلزله بم نشان دادند خودشان را اما این معنایش این نیست که کشور انتظار داشته باشد نیروهای مسلح این کارها را انجام بدهند.

سردار دکتر فیروزآبادی در ادامه با نگاهی آسیب‌شناسانه به موفقیت‌ها و

ضعف‌هایی که در دفاع مقدس رخ داده بود اشاره نمودند:

متأسفانه با وجود تلاش‌های زیادی که در زمان دفاع مقدس مثل ساختن سنگرهای بتونی، سازه‌های امن، پناه‌گاه‌ها، اقدامات پدافندی شیمیایی میکروبی و اقدامات فراوان برای امن کردن مناطق حساس و حیاتی انجام گرفت پدافند غیر عامل به عنوان فرهنگ

دفاع عمومی نهادینه نشد. من در آن زمان که مسؤول پدافند غیرعامل و پناهگاهها در کشور بودم در زمینه پناهگاهها کار زیادی را با دانشگاهها و دانشمندان کشور و بزرگان با تجربه نیروهای مسلح انجام دادیم درمورد پناهگاهها برای مردم جزوه نوشتیم دانشگاه آن را به مردم رساندیم، فرهنگش را به مردم رساندیم، پیوست روزنامهها منتشر کردیم در صدا و سیما صحبت کردیم و برای جبههها هم همانطور که شاهد بودیم حجم عظیمی از سنگرهای بتونی و سازههای امن تهیه شد و برای قرارگاهها و سنگرهای اجتماعی، سنگرهای انفرادی و دیدبانی که پدافند غیر عامل داشته باشیم درمورد سرمایه های ملی یعنی نفت، گاز، نیرو، پلها، فرودگاهها، بنده به عنوان نمایندهیی از ملت که معاونت نخست وزیر و دولت در آن روز بودم و جانشین نخست وزیر در قرارگاه حضرت خاتم الانبیاء(ص) وسیع تر از همه شما مشکل پدافند غیر عامل در دوران جنگ را دیدم. برای پدافند غیر عامل فکر، برنامه ریزی، کار و کار می کردیم.

ایشان در ادامه به بخش هایی از این آسیبها اشاره نموده و ضمن فراخوانی حاضران به تعمق در حفاظت از این منابع ملی گفتند:

در زمان صلح پایگاههای سویچ لولههای نفت و گاز با کانکس ساخته شده بود در جنگ وقتی یک هواپیما می آمد ۱۵ متری این کانکس هم یک بمب می زد کانکس متلاشی می شد و سویچینگ خط ارتباطی نفت، گاز، برق مثل کاغذ پارههایی به دره های اطراف می ریخت. خوب این پدافند غیر عامل می خواهد. وقتی ما سویچینگ برای خطوط حساس و حیاتی نیازهای عمومی و سرمایهها و درآمد کشور ایجاد می کنیم باید محفوظ باشد شما همه تانکرهای سوختی ذخایر نفت و سوخت را در شهرها دیده اید. خب بله ذخیره سوخت صد میلیون لیتری داریم دو میلیارد لیتری داریم اما دو تا هواپیما می آید با بمبهای ساده و بدون نیاز به نشانه گیری دقیق حتی اگر خطای موشک آن ۵۰ متری هم باشد می زند به مخازن سوخت و منفجر می شوند و تبدیل می شود به آهن قراضه دو لا و سه لا شده. منی فوردهای صدور نفت ما لوله های بزرگی هستند که نفت را در سواحل به اسکلهها و بنادر تحویل می دهند اینها مرکز اصلی انتقال نفت ما است. لولههایی در سطح زمین هستند شما همه سدهایی که برق تولید می کنند، دیده اید پشت این سدها نیروگاه برق است داخل این نیروگاه سرمایه عظیم ارزی کشور خوابیده و نیاز مردم و روشنایی مردم و امروز حتی نان مردم هم به برق وابسته است.

اطلاعات هم به برق وابسته است. اینها بدون ایمنی هستند. زمان جنگ این جور بود چه کار کردیم، میلیاردها متر گونی و کنف خریدیم و داخل این گونی‌های شن ریخته و گونی‌های شن را روی پایانه‌های لوله‌های نفتی اطراف مراکز سویچینگ اطراف سنگرها اطراف نقاط حساس کارخانه‌ها و در کنار مراکز دیدبانی گذاشتیم پدافند غیر عامل با کیسه شن محقق نمی‌شود. فرهنگ پدافند غیر عامل این نیست پدافند غیر عامل باید اصولی و اساسی باشد باید فرهنگ باشد. به سخن امام علی(ع) بیندیشید هرکس از قدرت دشمنش غفلت کند و خواش ببرد حيله‌های دشمن او را بیدار خواهد کرد آدم موقع جنگ بخواد راه بیفتد پدافند غیر عامل بکند سازمان دفاع غیر نظامی بخواد راه بیندازد در تله دشمن گرفتار می‌شود. وقتی مخازن تحت فشار گاز و مواد اولیه کارخانه‌ها منفجر شد وقتی اسیدهای صد درصد روی زمین روان شد پدافند غیر عامل دیگر کارایی ندارد، معنی ندارد.

وقتی هواپیماها را در داخل فرودگاه بمباران کردند وقتی تانک‌ها را در محل گسترش بمباران کردند اقدامی مقدور نیست. پدافند غیر عامل باید در نیروهای مسلح و در کشور در همه سازمان‌ها و نهادها در آموزش و پرورش فرهنگ بشود دانش‌آموزان ما باید پدافند غیر عامل را بشناسند. در دانشگاه‌ها مهندسين ما باید پدافند غیر عامل را بشناسند نه فقط مهندسين عمران، مهندس شیمی هم باید بشناسد، مهندس بیوشیمی هم باید بشناسد مهندس صنعتی هم باید بشناسد همه این‌ها پدافند غیر عامل را در تخصص خود باید رعایت کنند.

ایشان در پایان ضمن بیان بخش‌های عمده‌ای از خیانت‌های بنی‌صدر در آغاز جنگ تحمیلی که موجب خسارات جبران ناپذیری بر بدنه دفاع نظامی کشور گردید. حاضرین جلسه را موظف نمودند که در ایجاد و توسعه فرهنگ پدافند غیر عامل کوشا بوده و از هیچ تلاشی فروگذار نکنند و سمینار علمی خود را با این سخن به پایان بردند که :

پدافند غیر عامل باید فرهنگ بشود و همه موظفیم.

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی